

## Előkészületek az Élővilág tanításához a folyamatosság jegyében

Vannak olyan növényi szervek, részek, vagy állatok, melyeknek fejlődési szakasza nem esik egybe a tanítási időszakokkal, ezek begyűjtéséről előre gondoskodtunk. Tanulóink szívesen, nagy ambícióval végeztek a nyári időszakban ilyen feladatokat, ha arra megbízatást kaptak. Különösen az 5. és 6. osztályos anyagrészekhez kell előre biztosítani az anyagot.

*Mit gyűjtöttünk tehát a nyáron?*

**M a g v a k a t :** nyári gyümölcsök magvait, pl. cseresznye, meggy, sárgabarack.

**S z á r í t o t t n ö v é n y e k e t ,** növényi részeket: búza, rozs, árpa kalászát —, zab, rizs bugavirágzatát —, sárgarépa, kapor, petrezselyem ernyősvirágzatát —, hagymát gömbvirággal —, lenköteget, gyékényt, nádat, sást tövesen és virágosan, stb. (A szárított növényeket az alaki tulajdonságok jobban és élethűbben szemléltethetők, mert háromdimenziósak!)

**P r é s e l t n ö v é n y e k e t ,** a herbárium felfrissítésére: pl. gyümölcsfák, erdei fák, vízparti fák leveleit —, kártevők által megtámadott leveleket. Főleg nyáron virító gyomokat: apró szulák, vadrepce, aszat, búzavirág, pipacs, konkoly, disznóparéj, mezei zsálya, réti boglárka.

**T a l a j m i n t á k a t :** a 7. osztály számára.

**T e r m é s e k e t :** káposzta becőjét, bab és borsó hüvelytermését, cukorrépa természetes szárát, tok-, szem-, malak-, kaszat terméseket, széllel terjedő terméseket, magvakat.

**K á r t e v ő r o v a r o k a t :** bogarakat, lepkéket, szitakötőket, egyenesszárnyúakat, pókokat, kétszárnyúakat (5., 6. osztályban tanult fajokat).

**N y á r i m e g f i g y e l é s i f e l a d á t o k a t** is adtunk: kétéves, hároméves fejlődést igénylő növényekkel kapcsolatosan, pl. virágzó hagymát, káposztát, cukorrépat, amelyről feljegyzést is készítenek.

Szervezett, közös gyűjtésre nagyszerűen alkalmasak az iskolai kirándulások, s a nyári táborozások. A biológus tanár is részt vesz a táborozásokon, és a túratervekbe, akadályversenyek feladataiba ilyen témájú tevékenységeket is beiktat. (Így is segíti a táborozás az oktatómunkát. Természetesen az úttörőcsapat vezetőségének idejében kell javaslatot tenni, hogy a kirándulásokat és táborozásokat előkészítő bizottság figyelembe vehesse!)

*Az átmenet megkönnyítése érdekében:*

Az elmúlt évben megjelent 5. számú módszertani levél részletesen foglalkozott a 4. és 5. osztályok közötti átmenet nehézségeivel. Elemezte a nehézségek okait, de egyben iránymutatást is adott e téren adódó feladataink elvégzéséhez, valamint az 5. osztályban megoldásra váró specifikus tennivalókat tárta elénk. Amit megkezdtünk ebben az évben az említett módszertani levél szellemében, jelentős előkészület volt a következő évre, sőt évekre.

**M u n k a k ö z s s é g e k b e n** megtárgyaltuk az átmeneti időszak nehézségeit, különös tekintettel az Élővilágra.

Bemutató tanításokkal egybekötött tapasztalatcserét tartottunk mind az alsó, mind a felső tagozatban.

Kiválogattuk a 3. és 4. osztályok olvasmányából, környezetismereti anyagából a növényekkel, állatokkal, természettel kapcsolatos egységeket, amelyek alapot adnak az 5. és 6. osztályok tárgyköreihez. Pl. a 3. osztályban *A környező természetből* és *Drága kincs az egészség* c. tárgykörökben 12 olvasmányt — a 4. osztályban *A természet világa és az emberi munka*, valamint *Testünk ápolása* c. tárgykörökben 13 olvasmányt értékeltünk tartalmában, amelyek fogalmaikkal, tényanyagukkal, problémáikkal, feladataikkal jól előkészítik, megalapozzák tárgyunkat.

A környezetismeret pedig nemcsak tartalmában, hanem módszerében is gyarapítja a tanulók ismereteit.

Hogyan lehet csökkenteni, megszüntetni a nehézségeket?

Kölcsönösen kialakult a tapasztalatcseréken egy olyan szemlélet, hogy igyekezzünk jobb és változatosabb módszerekkel átadni-átvenni, megalapozni-továbbfejleszteni az ismereteket.

*Tovább a megkezdett úton...*

A tanévnyitó értekezlet utáni szakmai napokon — összegyűjtött tényanyaggal és tapasztalatokkal — ismét együttműködésen alapuló közös tanácskozást szervezünk az alsó tagozati munkák közösséggel. A környezetismeret tantervi anyagából 4–4 óra feldolgozási módszerét, menetét fogjuk összeállítani.

Az átmeneti időszak nehézségei nemcsak a tanulókat érintik, hanem a tanárokat is.

Kedvező összhang alakult ki az alsó tagozati munkaközösségben dolgozó karársakkal.

A biológiai munkaközösségben pedagógiai-módszertani problémák megtárgyalását, megvitatását terveztük a tanév elejére.

Meggyőződünk arról, hogy az alsó tagozatra járó tanulók főleg leírásokat, eseményeket, tényeket őriznek meg elsősorban, hiszen kötetlenebb, olvasmányosabb a tananyaguk.

Az 5. osztályban úgy vezetjük be a szaktárgyak helyes tanulásába őket, hogy ismeretszerzés közben a tartalmi összefüggések meglátására, a lényeg kiemelésére, a szókincs (szaknyelvi) bővítésére is készítjük a tanulókat.

Nevelési szempontból a tanár-tanulóviszony olyan tartalmú kialakítását tartjuk különösen fontosnak, amely a kölcsönös tiszteletre és bizalomra épül. Így elkerülhetővé válik a bizonytalankodás, bátortalankodás, amely az 5. osztályos tanulóknál a továbbhaladást, fejlődést gátolhatja, és az önbizalom elvesztéséhez vezethet. Súlyponti kérdésként terveztük tehát.

1. *A tantárgy megszerettetését és a helyes tanulási módszerek megismertetését a tanulókkal és a szülőkkel.*

A tantárgy iránti érdeklődés felkeltését, a kezdetben érzelmi mozzanatokon alapuló motivációk kialakítását, a kedvező tanulási helyzet megteremtését. A jutalmazás formáinak ösztönző hatása eljuttatja a tanulókat a belső szükségletből fakadó, meggyőző erejű tanulástól — a tudásig.

A szülők bevonásával adunk eligazítást a tankönyv, munkafüzet használatára, egy-egy tanítási egység megtanulásának konkrét bemutatásával a helyes tanulási módokra.

Később már azt szeretnénk elérni, hogy a tudatos tankönyvi munka készséggé alakuljon a tanulóknál, s önálló ismeretszerzéshez is hasznosítani tudják.

## 2. Olvasási készség fokozása:

Már 5. osztályban buzdítjuk a tanulókat — szülőkkel és iskolai könyvtárossal egyetértésben — a könyvek olvasására, beszerzésére, saját kiskönyvtár létesítésére, bővítésére. Széles skálája van a biológiai tárgyak témaköréhez kapcsolódó könyveknek. Nagy segítséget és választási lehetőséget kínál a tanárok munkájához az Élővilág Ajánló Bibliográfia (Tankönyvkiadó 1967.)

Nagy előnnyel rendelkeznek azok a tanulók, akik iskolai tanulmányaikban gazdagon értékesíteni tudják a könyvekből önállóan szerzett ismereteket.

## 3. Az év eleji ismétlésekre való felkészülés:

Nemcsak a 4. és 5. osztályok közötti átmenet kritikus időszak, hanem azzá válhat a felsőbb osztályok között is, ha az év eleji ismétlések csak visszajelentő jellegűek. Előremutatóvá kell tennünk, az 5–8. osztályok anyagát összefüggésben, folyamatában látva kell terveznünk és felkészülnünk. A 6. és 7. osztályokban a növény- és állatléttani, míg 8. osztályban a rendszerezéshez szükséges ismeretek felelevenítése, megerősítése szükséges.

Az ismétlési órák terveit is munkaközösségben állítjuk össze.

Az óravezetés munkamódszerében kerülni igyekszünk a polaritás veszélyét, mikor ugyanis a tanár nagy energiabefektetéssel, önközpontúan tanít — a tanuló kis érdeklődéssel, nagy passzivitással részben befogad.

Ismétlő óráinkon arra törekszünk, hogy a lényeges részek kiemelését az emlékezet és gondolkodás aktivizálásával oly módon dolgozzuk fel, hogy biztosítsuk az ismeretek szilárdságát, lássák meg tanulóink az összefüggéseket, a leírások mellett összehasonlító, rendszerező készségük is fejlődjék.

A módszereket, munkaformákat az osztály adottságainak, az anyag tartalmának, az egyes osztályok követelményeinek megfelelően — a bemutatási lehetőségek figyelembevételével — választjuk meg.

Az ismeretek alkalmazásának többféle formáját variáljuk, hiszen a megtanult szabályok, megismert fogalmak felismerése, használata új helyzetekben szükségszerűség. Az „életszerű”, konkrét feladatok megoldása bizonyíthatja meggyőzően, hogy teljesítményképes, alkotóerejű-e a tanulók tudása.

A fontosabb szemléltető anyagok biztosítása az ismétlési órákra igen sok időt és fáradságot igényel ugyan, de megsokszorozza az eredményt! Az ismételt észlelés mozgósítja a tanuló emlékezetét, asszociációs kapcsolatok, kapcsolatrendszerek elevenednek fel, s a gondolkodás segítségével az általánosabb, lényegesebb tartalmi egységek megerősödnek, és új, átfogó általánosításokhoz jutnak el a tanulók.

Az ismétlések megtörténte után rövid felmérést eszközölünk, amely tájékoztat bennünket az ismeretek szilárdsági, mélységi fokáról, a gondolkodás intenzitásáról, az elmélet-gyakorlat viszonyáról és arról, hogy hogyan tudják alkalmazni a tanulók új „problémahelyzetben” ismereteiket.

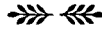
A tanulságokat, tapasztalatokat összegezzük, osztályokra és egyénekre lebontva. A hiányosságok, hibák felszámolására törekedünk az év folyamán.

Ezekkel a gondolatsoportokkal szerettem volna bemutatni azt, ahogyan egy óra csak láncszem az oktató-nevelőmunka folyamatában, úgy egy év is hasonlóan, mert folytatása az előzőnek, és előkészítője a következőnek.

Időszerű és közérdekű problémák napirendre tűzését, megoldásának módszereit igen ajánlatos munkaközösségekben kidolgozni. Nem közömbös ez a közösségi munka

az egységes nevelői eljárás és tapasztalatszerzés szempontjából sem, de a folyamatosság biztosításához szinte szükségszerűen jelentkezik.

A tanároktól gondos, előrelátó tervezés mellett maximális energiát igényel ez a munka. Jó érzéssel tölt el viszont az a tudat bennünket, ha tanulóink a biológiai tudományok alapjait elméleti és gyakorlati síkon úgy sajátítják el, hogy további tanulmányaikban és az alkotó termelőmunkában fokozatosan, pozitívan továbbfejleszthetik.



DR. SZEPES LAJOS  
Pécs, Tanárképző Főiskola

## Filmvetítés osztályfőnöki órán

A filmnek inkább ismeretközlő funkcióját értékelik, noha az utóbbi években egyre többen és sürgetőbben hangoztatják a *nevelésben*, a nevelőmunkában, a fiatalok egész személyiségének formálásában döntő szerepét. A képkultúra eszközei közül kiemelkedik a *film*.

„Ki a barátod?” című film vetítésére és megbeszélésére a Pécsi Tanárképző Főiskola Gyakorló Iskolájának 7/a osztályában került sor. Az osztályfőnöki órát II. éves tanárjelölt tartotta.

A kisfilm azt mutatja be, hogy hogyan értelmezik a különböző korú gyermekek a „barátságot”. A képek végigvezetnek bennünket a bölcsődés kortól a serdülőkorig, a kamaszok világáig. A szóban forgó osztályfőnöki órán a *serdülők világát*, problémáit bemutató filmrészlet vetítettük. A film nagyvárosi serdülő 13–14 éves fiúk-lányok iskolából hazatérő csoportját, a serdülők jellegzetes megnyilatkozásait, egymásról és a tanárokról folyó utcasarki „traccsolását”, dohányzását stb. mutatja be, és közben a riporter különböző kérdéseire válaszolva egyik is, másik is elmondja véleményét a lányokról, a fiúkról, a fiúk-lányok közötti barátságról, az ő barátjáról, barát-eszményképéről, a cigarettázásról, az öltözködésről, a tanulásról. A serdülő útkeresése, pszichés érzékenysége szólal meg a válaszokban.

A „*Ki a barátod?*” című film szóban forgó része a serdülő szemszögéből vetíti elénk a társaskapcsolatok alakulását. A képekhez nem fűz magyarázatot. Megszólaltatja magát a serdült, és saját szavaival, „önvallomásával” akarja megláttatni a barátság motiváló tényezőit. A film az értékelést, a mérlegelést gondolkodásra indító képek segítségével a *nézőre bizza*. A néző ez esetben maga a serdülő, akit kivetít, objektívál az új kifejezési eszköz, a film.

A *film megbeszélése*. A Tanterv tematikája szerint a barátság — az egymást követő osztályokban más-más szinten — ismétlődő téma.

A filmnek a serdülőre gyakorolt hatása a vetítés alatt a feszült figyelemben, a film képeihez kapcsolódó önkéntelen spontán megnyilatkozásokban megfigyelhető volt. Így a film a személyiség megismerésének egyik eszköze. A vetítést követő beszélgetés is sok mindent feltárt a serdülőket foglalkoztató gondolatokból, személyiségük egyes vonásaiból. Hogy ez valóban így van, hogy bennük sok minden felvételődött, azt válaszaikból látni fogjuk.

A filmélmény nevelési *hatékonyságát*, a serdülők személyiségére gyakorolt hatását és a *vizuális hatás szerepét* a vetítés után három héttel írásbeli válaszaik alapján is megvizsgáltuk.